

Przyczyny dysproporcji na rynku pracy

Wstęp

Polski rynek pracy przez prawie cały XX wiek rozwijał się w tempie i kierunku wymuszonym najpierw przez działania wojenne, następnie przez centralnie planowaną gospodarkę, a po 1989 r. przez zmiany związane z transformacją ustrojową. Rynek ten nie mógł przez długi czas rozwijać się w sposób optymalny zarówno ze względu na potrzeby pracowników, jak i pracodawców. Polska gospodarka wciąż nie zakończyła etapu transformacji systemowej, jednak jej umiędzynarodowienie i włączenie w struktury wspólnego rynku krajów Unii Europejskiej sprawiło, że rynek pracy musiał w szybkim tempie dopasować się do ogólnoswiatowych trendów. Pojawiły się nowe szanse i wyzwania, które były do tej pory nieosiągalne, a także nowe zagrożenia, do których należy zaliczyć drenaż kadr i związane z tym zjawisko niedoboru pracowników z określonymi umiejętnościami. W ciągu kilku ostatnich lat bezrobocie w Polsce wyraźnie spadło, jednak wciąż pozostały miejsca, w których stopa bezrobocia jest bardzo wysoka. Celem pracy jest wskazanie wybranych różnic występujących na polskim rynku pracy i wyjaśnienie ich przyczyn.

1. Charakterystyka rynku pracy

Rynek pracy można określić jako proces wzajemnego oddziaływania podaży i popytu na pracę¹. Rynek ten ujmowany w skali całej gospodarki narodowej składa się z wielu tzw. częściowych rynków pracy, tworzących jego strukturę i wyodrębnianych na podstawie różnych kryteriów. Wśród tych kryteriów A. Francik i A. Pocztoński wskazują na zakres oddziaływania podaży i popytu na pracę, dział gospodarki narodowej, cechy demograficzno-społeczne pracowników, sposób ich rekrutacji, dostępne rodzaje pośrednictwa pracy². Przez podaż pracy rozumie się osoby w wieku produkcyjnym, zdolne do pracy i gotowe do jej podjęcia w ty-

---

¹ A. Francik, A. Pocztoński, *Wybrane problemy zatrudnienia i rynku pracy*, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 1993, s. 42.

² *Ibidem*, s. 43.

powych warunkach istniejących w gospodarce. Zasoby pracy obejmują wszystkie osoby pracujące lub zdolne i gotowe podjąć pracę oraz jej szukające. Podaż pracy można przedstawić za pomocą wzoru

$$S = E + U,$$

gdzie: S – podaż pracy, E – liczba pracujących, U – liczba bezrobotnych.

Popytem na pracę określa się zapotrzebowanie gospodarki na potencjał ludzi zdolnych do pracy. W praktyce jest on równy liczbie miejsc pracy (zajętych i wolnych) oferowanych w gospodarce:

$$D = E + V,$$

gdzie: D – popyt na pracę, E – liczba pracujących, V – wolne miejsca pracy.

Pomiarowi sytuacji na rynku pracy służyć może co najmniej kilka wskaźników, wśród których należy wymienić: stopę bezrobocia, wskaźnik napływu bezrobotnych, wskaźnik dynamiki napływu bezrobotnych, wskaźnik odpływu bezrobotnych, wskaźnik płynności rynku, średnią liczbę ofert pracy przypadającą na jednego bezrobotnego. Sposoby ich wyznaczania prezentuje tab. 1.

Tabela 1. Wybrane mierniki sytuacji na rynku pracy

Nazwa wskaźnika	Sposób wyznaczania
Stopa bezrobocia	Procentowy udział bezrobotnych w liczbie ludności aktywnej zawodowo według stanu na koniec okresu sprawozdawczego
Wskaźnik napływu bezrobotnych	Wyrażony w procentach stosunek liczby nowo zarejestrowanych bezrobotnych w danym okresie sprawozdawczym do liczby ludności aktywnej zawodowo według stanu na koniec poprzedniego okresu sprawozdawczego
Wskaźnik dynamiki napływu bezrobotnych	Wyrażony w procentach stosunek liczby nowo zarejestrowanych bezrobotnych w danym okresie sprawozdawczym do liczby bezrobotnych według stanu na koniec poprzedniego okresu sprawozdawczego
Wskaźnik odpływu bezrobotnych	Wyrażony w procentach stosunek liczby bezrobotnych wyrejestrowanych z urzędów pracy w danym okresie sprawozdawczym do liczby bezrobotnych według stanu na koniec poprzedniego okresu sprawozdawczego
Wskaźnik płynności rynku	Wyrażony w procentach stosunek liczby bezrobotnych, którzy podjęli pracę w danym okresie sprawozdawczym, do liczby nowo zarejestrowanych bezrobotnych w tym okresie
Średnia liczba ofert pracy przypadająca na jednego bezrobotnego	Stosunek liczby zgłoszonych w urzędach pracy ofert pracy do liczby zarejestrowanych bezrobotnych

Źródło: A. Lipka, *Rynek pracy, praca, nowoczesne technologie*, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice 1997, s. 22–23.

2. Różnice na rynku pracy

Na rynku pracy, podobnie jak na innych rynkach, mamy do czynienia ze stroną popytu i podaży. Istnieje jednak zasadnicza różnica, która sprawia, że rynek ten jest szczególny. Mianowicie nie istnieje prawna możliwość nabycia praw własności do pracownika. Pracodawca uzyskuje prawo tylko do wykonywanej przez niego pracy, która w zależności od kwalifikacji i innych czynników jest w różnym stopniu wynagradzana. W gospodarce rynkowej można obserwować zjawisko wyraźnych różnic w dochodach poszczególnych grup zawodowych³. Paul Krugman uznał, że wysokie rozpiętości płac są alternatywą wysokiego bezrobocia. Według niego postęp techniczny przynosi wzrost zapotrzebowania na pracowników o wysokich kwalifikacjach, co wobec ich niedostatecznej podaży w krajach o wynagrodzeniach elastycznych powoduje wzrost rozpiętości wynagrodzeń między tą grupą a pracownikami o niskich kwalifikacjach⁴. Na rynkach pracy cechujących się sztywnymi wynagrodzeniami można natomiast obserwować dopasowanie zatrudnienia do rynku pracy przy równoczesnym rosnącym bezrobociu wśród grup o niskich kwalifikacjach.

Różnice na rynku pracy można obserwować nie tylko między poszczególnymi grupami zawodowymi, lecz także między danymi regionami. Dysproporcje są dobrze widoczne, gdy porówna się stopy bezrobocia. Tabela 2 pokazuje, jak wielkie są dysproporcje między poszczególnymi powiatami. Obszary, w których problem bezrobocia jest najmniejszy bądź też wcale nie występuje, są często częścią aglomeracji miejskich oferujących najwięcej miejsc pracy, jak chociażby Warszawa, Poznań czy Katowice. Występują też powiaty, na terenie których jest mniej niż tysiąc osób uznawanych za bezrobotnych.

Tabela 2. Powiaty oraz miasta na prawach powiatów o najniższej i najwyższej stopie bezrobocia w Polsce (dane z listopada 2008 r.)

Powiaty o najniższej stopie bezrobocia	Bezrobotni zarejestrowani (w tys.)	Stopa bezrobocia [%]	Powiaty o najwyższej stopie bezrobocia	Bezrobotni zarejestrowani (w tys.)	Stopa bezrobocia [%]
Poznański	2,1	1,6	Szydłowiecki	4,6	30,8
m. Poznań	5,4	1,6	Bartoszycki	6,6	30,1
m. Sopot	0,3	1,8	Braniewski	4,2	28,8

³ A. Adamczyk, R.W. Włodarczyk, *Bezrobocie transformacyjne w Polsce, Czechach, Słowacji i na Węgrzech*, [w:] S. Krajewski, P. Kaczorowski (red.), *Wzrost gospodarczy, restrukturyzacja i rynek pracy w Polsce. Ujęcie teoretyczne i empiryczne*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2006, s. 15.

⁴ S. Borkowska (red.), *Koszty pracy a rynek pracy*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2001, s. 14.

cd. tabeli 2

Powiaty o najniższym stopniu bezrobocia	Bezrobotni zarejestrowani (w tys.)	Stopa bezrobocia [%]	Powiaty o najwyższym stopniu bezrobocia	Bezrobotni zarejestrowani (w tys.)	Stopa bezrobocia [%]
m. Katowice	3,6	1,8	Białogardzki	4,9	27,0
m.st. Warszawa	20,8	1,9	Radomski	13,8	26,0
m. Gdynia	2,2	2,1	Piski	4,8	26,0
m. Gdańsk	4,7	2,4	Krośniński	4,5	25,6
m. Kraków	10,2	2,6	Węgorzewski	1,9	25,2
Kępiński	0,8	2,9	Lidzbarski	3,5	23,3
Bieruńsko-lędziński	0,8	3,2	Łobeski	2,5	23,2
m. Wrocław	10,4	3,4	Świdwiński	3,6	22,8
Wrocławski	1,6	3,5	Brzozowski	5,8	22,5
Gdański	1,0	3,6	Gołdapski	2,1	22,4
Pszczynski	1,5	3,6	Szczecinecki	6,2	22,3
m. Tychy	2,2	3,7	Gryficki	4,8	22,2
Nowotomyski	1,1	3,7	Kamieński	3,5	22,1
m. Gorzów Wielkopolski	2,1	3,9	Lubański	3,9	21,8
Warszawski zachodni	1,6	3,9	Drawski	4,2	21,8
m. Olsztyn	3,3	3,9	Złotoryjski	3,2	21,5
Wolsztyński	0,9	4,0	Leski	2,2	21,5
m. Szczecin	7,1	4,0	Skarżyski	6,2	21,5
Grodziski	1,1	4,1	Konecki	7,6	21,3
Międzychodzki	0,7	4,2	Grudziądzki	3,0	21,2
m. Opole	3,0	4,3	Kętrzyński	4,4	21,2
Grodziski	0,9	4,3	Lipnowski	5,3	21,1
Pruszkowski	2,6	4,4	Nowodworski	2,4	21,1
m. Bydgoszcz	7,4	4,5	Szczycieński	4,9	21,0
m. Gliwice	4,3	4,5	Dzierżoniowski	7,0	20,9
Śremski	1,0	4,5	Przysuski	4,4	20,9
m. Zielona Góra	2,6	4,6	Żagański	5,1	20,8

Źródło: Opracowanie na podstawie danych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, www.mpips.gov.pl.

W powiatach szydłowieckim i bartoszyckim bezrobocie przekracza 30%, co biorąc pod uwagę stopę bezrobocia mierzoną na terenie całego kraju, wynoszącą 9,1%⁵, jest wartością bardzo wysoką. Powiat szydłowiecki leży na terenie województwa mazowieckiego i zamieszkuje go nieco ponad 40 tys. osób. Znaczną część tego powiatu pokrywają rozdrobnione działki rolnicze charakteryzujące się niską jakością gleb oraz chronione tereny leśne. Również w dużej mierze zajęty przez rozdrobnione tereny rolnicze jest powiat bartoszycki, w którym bezrobocie wynosi 30,1%. Podobnie jak w innych powiatach o najwyższej w kraju stopie bezrobocia, w powiecie bartoszyckim nie udało się stworzyć warunków sprzyjających rozwojowi lokalnej przedsiębiorczości. Są to rynki nierozwinięte, na których nie są tworzone nowe miejsca pracy⁶. Dodatkowym utrudnieniem dla powiatów o najwyższych wskaźnikach bezrobocia jest położenie poza ważnymi szlakami komunikacyjnymi.

Dane z tab. 3 pokrywają się z wynikami prac Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową, które scharakteryzowały najatrakcyjniejsze regiony pod kątem atrakcyjności inwestycyjnej: Śląskie, Mazowieckie, Dolnośląskie, Małopolskie i Wielkopolskie (rys. 1). Wskazano również, że największy potencjał rozwojowy mają obszary zamieszkałe przez ludność w wieku 25–45 lat z wyższym wykształceniem, czyli w większości aglomeracje miejskie⁷.

Tabela 3. Podregiony o najniższej i najwyższej stopie bezrobocia w Polsce (dane za listopad 2008 r.)

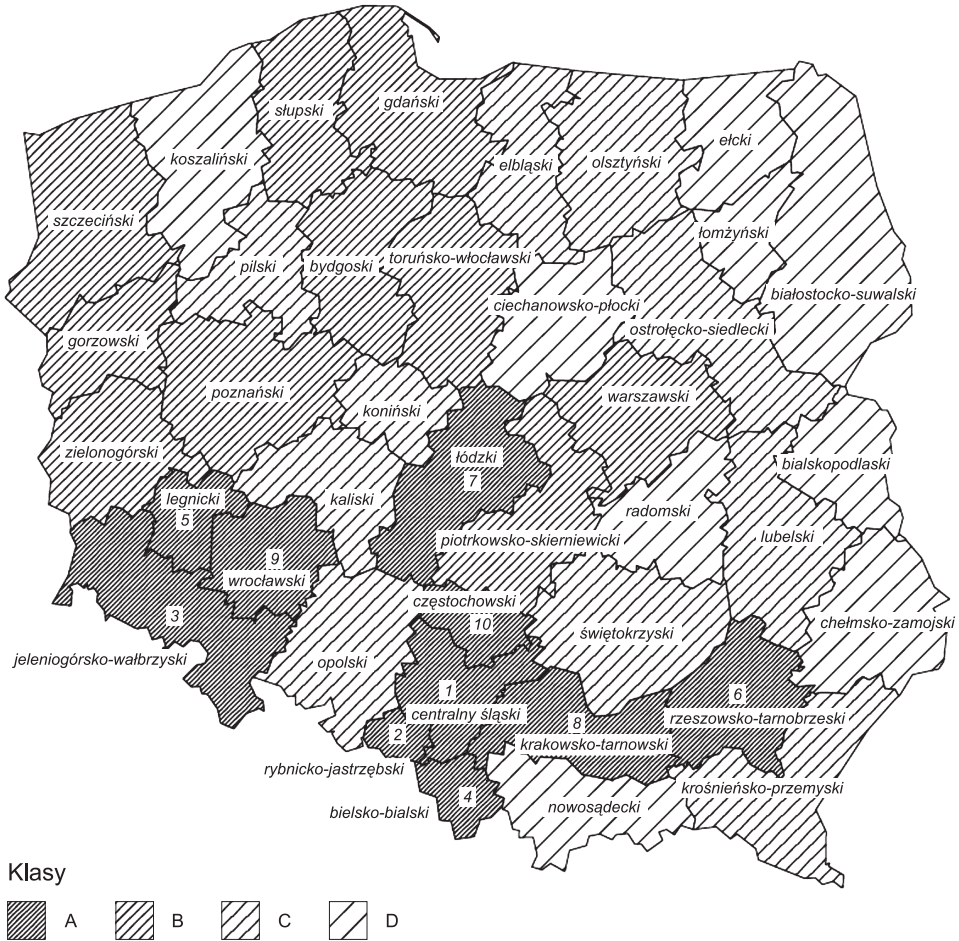
Podregiony o najniższej stopie bezrobocia	Bezrobotni zarejestrowani (w tys.)	Stopa bezrobocia [%]	Podregiony o najwyższej stopie bezrobocia	Bezrobotni zarejestrowani (w tys.)	Stopa bezrobocia [%]
Podregion m. Poznań	5,4	1,6	Podregion etcki	20,0	20,2
Podregion m.st. Warszawa	20,8	1,9	Podregion radomski	49,5	19,6
Podregion trójmiejski	7,2	2,3	Podregion stargardzki	20,2	17,4
Podregion m. Kraków	10,2	2,6	Podregion wrocławski	52,2	17,2
Podregion m. Wrocław	10,4	3,4	Podregion grudziądzki	31,2	16,2

Źródło: Opracowanie na podstawie danych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, www.mpips.gov.pl

⁵ Dane Głównego Urzędu Statystycznego z listopada 2008 r. za www.stat.gov.pl

⁶ S. Borkowska (red.), *Koszty pracy...*, s. 68–69.

⁷ Por. Z. Strzelecki, *Przemiany w jakościowej strukturze zatrudnienia*, [w:] *Przeszłość rynku pracy*, red. S. Borkowska, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2004, s. 140–141.

Rys. 1. Inwestycyjna atrakcyjność regionów; 1–10 – najatrakcyjniejsze regiony Polski

Źródło: *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2006*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Warszawa 2006, s. 46.

Wszystkie podregiony o najmniejszej stopie bezrobocia funkcjonują w ramach aglomeracji miejskich. Ponieważ państwo chciało niwelować różnice między gminami, więc już w 1991 r. rząd wydzielił grupę gmin o wysokim bezrobociu, nazywając je: „gminami zagrożonymi szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym” i dając przywileje w postaci dodatkowych zasiłków dla mieszkańców i korzystniejsze warunki podatkowe dla przedsiębiorców działających na terenie takich gmin.

3. Niwelowanie różnic na rynku pracy

W 1996 r. Rada Ministrów wprowadziła określenie „gminy zagrożone recesją i degradacją społeczną”, do których zaliczono te, w których spodziewano się w niedługim okresie wystąpienia lub nasilenia negatywnych zjawisk społecznych. Rząd zaczął stosować instrumenty, które miały niwelować negatywne zjawiska m.in.⁸:

- przyspieszoną amortyzację,
- dotacje z rezerwy budżetowej,
- ulgi podatkowe,
- dotacje dla gmin na działania inwestycyjne,
- zwiększone środki na aktywne przeciwdziałanie bezrobociu.

W okresie transformacji polityka państwa w stosunku do bezrobocia zawierała kilka elementów⁹:

- ochrona bezrobotnych przed skutkami bezrobocia – udzielanie zasiłków dla bezrobotnych i innych podobnych świadczeń;
- aktywizacja zawodowa bezrobotnych – pomoc w poszukiwaniu pracy, w przekwalifikowaniu;
- wspieranie tworzenia nowych miejsc pracy przez udzielanie różnych ulg dla inwestorów tworzących miejsca pracy, zwłaszcza na określonych obszarach kraju, a także przez liberalizowanie runku pracy;
- tworzenie tymczasowych lub podtrzymywanie istniejących miejsc pracy w ramach robót publicznych organizowane przez władze lokalne i prac interwencyjnych organizowanych przez urzędy pracy;
- ograniczenie narastania liczby bezrobotnych przez podtrzymywanie nierentownych przedsiębiorstw, np. w górnictwie, a także przez stawianie warunku niezmnieszenia wielkości zatrudnienia przez określony okres w przedsiębiorstwach publicznych sprzedawanych inwestorom zagranicznym;
- zmniejszanie liczby bezrobotnych przez ich dezaktywizację zawodową – wcześniejsze emerytury, stosowanie łagodniejszych kryteriów przyznawania rent chorobowych.

O tym, że niwelowanie różnic widocznych na rynku pracy nie jest proste, świadczyć najlepiej może wielość czynników na niego wpływających. A. Lipka¹⁰ wyróżnia aż 33 najważniejsze czynniki, które wpływają na sytuację rynku pracy. Zalicza do nich m.in. koniunkturę gospodarczą, dynamikę produkcji, procesy inwestycyjne, dynamikę wydajności pracy, przyrost demograficzny ludności w wieku produkcyjnym i strukturę społeczno-zawodową osób poszukujących pracy.

⁸ R. Szul, A. Tucholska, *Rynek pracy w skali lokalnej*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2004, s. 40.

⁹ T. Budnikowski, *Bezrobocie na świecie i w Polsce*, Instytut Zachodni, Poznań 2002, s. 38.

¹⁰ A. Lipka, *Rynek pracy, praca, nowoczesne technologie*, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice 1997, s. 24.

Istotnym czynnikiem mającym wpływ na nierównomierny rozwój lokalnych rynków pracy w Polsce jest na pewno brak niezbędnej infrastruktury, do której mają zapewniony dostęp przedsiębiorcy funkcjonujący w największych miastach, jak w aglomeracjach, gdzie wskaźniki bezrobocia są najmniejsze.

Zakończenie

Polski rynek pracy nie jest homogeniczny. Dysproporcje między najbardziej i najmniej atrakcyjnymi podregionami mogą się jeszcze powiększać. Szansą dla najwolniej rozwijających się powiatów i podregionów są programy pomocowe. Od umiejętnego ich wykorzystania będzie zależeć sytuacja na tych lokalnych rynkach pracy w kolejnych latach. Niektóre podregiony i powiaty są wciąż poważnie zagrożone występowaniem negatywnych zjawisk społecznych związanych z wysokim 20–30-procentowym bezrobociem. Statystyki wskazują, że w aglomeracjach tworzących się wokół największych miast bezrobocie przestało być istotnym problemem. Otwarcie granic i napływ zagranicznych inwestorów również sprawiły, że w ciągu kilku lat wysoka stopa bezrobocia przestała być największym problemem z punktu widzenia całej gospodarki. Występują jednak lokalne rynki, na których znalezienie pracy wciąż jest wyzwaniem dla wielu mieszkańców. Najważniejszą przyczyną występujących dysproporcji wciąż wydaje się wielkość danego rynku, który może zapewnić odpowiednią liczbą miejsc pracy.

Bibliografia

- Adamczyk A., Włodarczyk R.W., *Bezrobocie transformacyjne w Polsce, Czechach, Słowacji i na Węgrzech*, [w:] S. Krajewski, P. Kaczorowski (red.), *Wzrost gospodarczy, restrukturyzacja i rynek pracy w Polsce. Ujęcie teoretyczne i empiryczne*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2006.
- Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2006*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Warszawa 2006.
- Borkowska S. (red.), *Koszty pracy a rynek pracy*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2001.
- Budnikowski T., *Bezrobocie na świecie i w Polsce*, Instytut Zachodni, Poznań 2002.
- Francik A., Pochtowski A., *Wybrane problemy zatrudnienia i rynku pracy*, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 1993.
- Lipka A., *Rynek pracy, praca, nowoczesne technologie*, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice 1997.
- Strzelecki Z., *Przemiany w jakościowej strukturze zatrudnienia*, [w:] *Przyszłość pracy w XXI wieku*, Borkowska S. (red.), Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2004
- Szul R., Tucholska A., *Rynek pracy w skali lokalnej*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2004.

Strony internetowe

- Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej – www.mpips.gov.pl
 Główny Urząd Statystyczny – www.stat.gov.pl

Reasons for disparities in the labour market

Summary

The main aim of the paper is to present reasons for disparities in the labour market in Poland. These disparities include differences in worker's salaries and the potential to find employment. Comparing the situation in particular regions in Poland, we can show that conditions in the local labour markets differ in a significant way, most visibly in the form of regional unemployment rates. In the largest Polish urban centers unemployment has ceased to be a critical social and economic problem. However, in other parts of the country we can find regions where the rate of unemployment is as high as 30%. A number of factors which influence labour create a situation where eliminating the disproportions between local markets is not easy. Among these factors are: economic prosperity, population growth, and the social and occupational structure of people looking for jobs. In Poland, important factors which result in disproportional development of local labour markets include access to infrastructure that is necessary for entrepreneurs and the size of particular markets.